

БОСАНСКИ НОВЦИ НАЂЕНИ У АТАРУ СЕЛА ЛИСОГ ПОЉА.

Писмом својим од 13. Јуна 1883. јави ми начелник среза посавског г. Драгутин Миланковић, да су извесни сељани изорали у атару села Лисог поља једно лонче са сребрним новцима. Од тих новаца приложио је био десет комада, а од четири разне врсте.

Писаше ми даље, да управо не зна колико је комада нађено, јер су сељани новце већ били испродајали и распоклањали, кад је за њих дознао био, но да је ишак до гоњег дана изнашао био 132 комада.

Међу послатим новцима била су два Душанова, са латинским натписом. На једном се Душан зове краљ (Rex), а на другом император. Од оних осталих осам комада, један је био дубровачки, а сви други били су босански, и то новци бана Стефана Котроманића II.

Ови последњи бејаху за ме нови по слици на њиховом наличју.

У музеју нашем не нађох им сличног примерка, а и у опису југославенских новаца од г. Симе Ђубића, не нађох им спомена.

С тога умолим г. Миланковића да што више од тих новаца добави за музеј, обећајући налазачима и награду.

Г. Миланковић послал је у току месеца Јула још 127 комада. Од лончета, у коме су новци били, и које сам такође тражио био за музеј, не могаће ми послати ни црепа, јер је лонче плутом раздробљено, а парчад од њега претрпана су при орању земљом.

Музеј сад од тих новаца има свега 137 комада. Од њих су, као што је горе споменуто, два Душанова, а један дубровачки. Остали 134 су бана босанскога Стефана.

Ови се опет деле на две врсте.

Једна је у главноме слична оној, коју наводи Шафарик

у Гласнику III. стр. 253. таб. IX. бр. 106. и у Гласнику V. стр. 218. таб. II. бр. 9. и г. Љубић у своме опису стр. 191. таб. XVI. бр. 9.

На лицу новца види се бан седећи на престолу, са мачем на крилу; а на наличју спаситељ, седећи на престолу или стојећи у дугуљастом венцу од тачака.

Од ове врсте добио је музеј двадесет и два комада; два на којима спаситељ стоји, а двадесет на којима седи.

За другу врсту не знам, да ли је већ описата. Она на лицу има бана босанског, седећег на престолу, са мачем преко колена; а на наличју: св. Блажа, заштитника дубровачког, стојећег.

Рез на лицу, у главном је исти, као у горе наведених примерака у Гласнику и Љубићеву опису; а рез на наличју, сличан је резу на дубровачким сребрним новцима из оног доба, кад су ковани ови новци бандови.

Имајући тако на једној страни лик бана босанског, а на другој грб дубровачки, ови су новци занимљиви, јер побуђују на питање: каквим ли су поводом кованы?

У бандовом владајачком односу према Дубровнику има неколико прилика, са којима би се ковање у речи стојећег новца, могло довести у свезу.

Да ли је тај новац само очит знак бандова пријатељства са Дубровчанима?

Дубровчани су бана лично, јако обвезали били. Кад је оно, по смрти оца свога, морао да се уклони испред побуђених босанских великаша, који га не хтедоше за бана, Дубровник га је пријатељски примио и држао. Доцније га је град тај, својим утицајем, опет повратио у Босну и припомогао му на бандство. Том је приликом неколико одличних Дубровчана ступило у бандову службу. За ово је, у више прилика, банд чинио услуге Дубровнику, штитећи му интересе трговачке и политичке. У повељи од 15. марта 1333. потписаној у Сребрнику, којом банд Дубровчанима даје Рт, Стон, Превлаку и околна остррова, он их назива

,,нашиемъ дразиемъ прѣятелемъ“. А да није новцем, о коме је овде реч, наглашен онај однос у којем ове земље стајаху према даваоцу, бану, и држаоцу и уживаоцу, Дубровнику⁹ и да није према томе исти новац треба да оптиче нарочито по тим земљама⁹.

Но биће пре, да су прилике другог рода изазвале ковање босанско — дубровачког гроша. Бан је виша пута, мимо уговора, ударао нове и знатне намете на дубровачке трговце у својој земљи, и тиме врећао Дубровчане, пријатеље своје. Посредници морадоше тада да доведу опет све у склад. Најжешће заваде због банових самовољних наплата, било је године 1349. Из ње плану рат у коме бан није добро прошао, те се склони на мир, и обећа да ће Дубровчане задовољити.¹⁾ Па за смрен измирења и обновљеног пријатељства, могао је бити кован новац са ликом беновим и св. Блаја. Томе сличан појав видимо у новцу деспота Ђурђа Бранковића, који на лицу носи лик деспотов, а на наличју грб Јована Хуњадије, те је тиме требао да буде видљив доказ краја тадашњем дуготрајном раздору и борби између Срба и Маџара. А јамачно је исто значење имао и онај новац, који на једној својој страни има лава и име деспотово, а на другој круну и име босанског краља Томаша.^{2).}

Дубровник није никад био у власти бану Стефану. С тога грб дубровачки на беновом новцу не може да значи оно, што каторски грб на новцу Душановом, Урошевом и босанског краља Твртка I., који су један за другим, Котором господарили.

Држећи да ће међу овим новцима бана Стефана, са ликом његовим и св. Блаја, бити који примерак, до данас не познат, — ако би било да је ко о њима већ раније писао, — износим их овде у опису, делећи их на групе по разлици што је има у распореду натписа, на једној и на другој страни. Натпис је

¹⁾ v. Schimek's Polit. Gesch. d. Königr. Bosnien. — Poviesnica Dubrovnika po knezu Pučiću. 1856. — Opis jugosl. nov. od Ljubica. стр. 190.

²⁾. v. Мијатовића Деспот Ђ. Бранковић. књ. II. глава. 8ма.

латински. Тежина је ловцима обележена у грамовима, а величина (модул) по мерилу мионетовом. Још је и споменуто колико комада музеј има од сваког новца.

1. *Лице.* Бан седи на престолу без наслона; лицем је окренут гледаоцу. На глави му висока, дугуљастог облика и затворена круна, у које се накити, који обично висе, пружају као две узице хоризонтално, и имају на доњем своме крају по једну тачку. Тачке има и над челом, на средини доњег крунишког обода. Низ бандових образа спушта се увијена коса до рамена. Бан је у дугачкој, уз тело приљубљеној хаљини са широким рукавима до лакта. Дуж цели запучак од огрлице па до доњег краја хаљине, иде низ од ћошкастих тачака. На бандовом крилу лежи мач, чије је крснице ухватио десном, а горњи крај левом руком. С лева и десна бандових ногу има кратак и усправљен низ од ћошкастих тачака, као украс на престолу, којега су ивице обележене двема усправљеним цртама. За стопала на новцу места нема. Изван престола, са лева и десна, има по три тачке у троугао намештене. Дуж повчаног обода има круг од дугуљастих и ћошкастих тачака. Уз круг иде натпис почињући лево доле:

† ВЛН – STΕΡΠΝ

Писмена су неједнака; Π је сразмерно мало; S улази у тачкаст круг; а писме Ν у имена бандовог, другим својим краком, додирује врх мача.

Наличје. Свети Блаж стоји; пруженом десницом благосиља, левом држи глатку штаку, у које је завој окренут на десно, а окићен споља тачкама. На глави му тространа митра, а око главе колут од ћошкастих тачака. Од такових је тачака и круг дуж обода новчаног. Натпис иде у околне и почиње лево доле:
† SBLAS – IVS + 1 комад. Теж. 1·35 грам. Мод. 4.

2. *Лице.* Исто као под бр. 1.

Наличје. Исто као под бр. 1. но на завоју штаке има само једна тачка споља, а натпис је, почињући лево доле: **†. S·ВЛΠ – SIVS + 1 ком.** Теж. 1·33 грам. Мод. 4.

3. Лице. Исто као под бр. 1.

Наличје. Светитељ као под бр. 1, но има на грудима једну тачку. На штаки има више руке једна, а испод ње, у једнаком размаку, три тачке, од којих је она на доњем крају штаке, највећа. Натпис почиње десно горе: + S·BL — ASIVS 2 ком. Теж. 1·32 и 1·19 грам. Мод. 4.

4. Лице. Исто као у бр. 1. но је круна нижа и полукружна, а њен доњи обод широк и увијен, и има на крајевима, који су изван главе продужени, по три тачке, у троугао сложене. Усправљени низови од тачака на престолу, имају са једне и друге стране по усправљењу танку црту. У бандовог имена писме А другим својим краком додирује врх мача.

Наличје. Исто као под бр. 3. — 1 ком. Теж. 1·3 грам. Мод. 4.

5. Лице. Бан седи као под бр. 1. На глави му круна као под бр. 4. са три тачке са сваке стране, но без пружених крајева. Над ободом танка хоризонтална линија са тачком на средини. Престол као под бр. 4. Натпис почиње лево: + ВЛ — СТАЧЛ Врх мача додирује други крак писмена П у имена бандовог.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. О врату му виси окружујују украс (велика тачка). На штаки има изнад руке једна, а испод ње две тачке, од којих је једна на доњем крају штаке. Лево испод штаке су четири тачке, у мали четвороугао сложене. Натпис почиње десно горе: + С·ВЛ — АОУЧЛ 6 ком. Теж. 1·13, 1·14, 1·145, 1·145, 1·205, 1·29 грам. Мод. 4.

6. Лице. Исто као под бр. 5.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На прсима има две тачке, једну изнад друге. Штака му је краћа но на досад наведеним комадима, и има изнад руке једну, а испод ње, две тачке, од којих је једна доле на крају штаке, која дошире до натписа. Натпис почиње десно горе: + С·ВЛ — СУДС + 1 ком. Теж. 1·38 грам. Мод. 4.

7. Лице. Као под бр. 5., но над средином круниног увијеног обода нема тачке. Натпис почиње лево доле: + ВАНС — ТЕРЛН.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На штаци има изнад руке један кружић, а испод ње су два, од којих један на доњем крају штаке. Натпис почиње десно горе: СВЛКСИ — ВСРЛГВСИ 1 ком. Теж. 1·20 грам. Мод. 4.

8. Лице. Бан седи као под бр. 1. Увијен обод од круне пружа се лево и десно, и има на сваком крају по три тачке у троугао сложене. Од престола види се само по један низ тачака, с лева и десна банових ногу. Натпис почиње лево доле: + ВАНС — ТЕРЛН

Други крак писмена Π у имена бандовог, додирује врх мача.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На прсима има једну малу тачку; на штаци су три тачке, једна изнад руке, друга одоздо на средини, а трећа на доњем крају штаке.

Натпис почиње десно горе: СВЛКСИВ — ВСРЛГВСИ 7 ком. Теж. 1·23, 1·245, 1·28, 1·28, 1·29, 1·325, 1·535 грам. Мод. 4.

9. Лице. Исто као под бр. 8. но на престолу има, са једне и друге стране низа од тачака, по танка линија.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На штаки има три кружића, један изнад руке, други одоздо на средини, а трећи на доњем крају штаке. Натпис као под бр. 8. — 4 ком. Теж. 0·87, 0·94, 1·305, 1·345 грам. Мод. 4.

10. Лице. Исто као под бр. 9.

Наличје. Исто као под бр. 9, но светитељ има на прсима, на левој страни, тачку међу борама одежде. Натпис почиње десно горе: СВЛКСИВ — ВСРЛГВСИ 3 ком. Теж. 0·94, 1·155, 1·255 грам. Мод. 4.

11. Лице. Исто као под бр. 9.

Наличје. Исто као под бр. 9, но је натпис овако подељен:
СВЛКСИ — ВСРЛГВСИ

2 ком. Теж. 1·035, 1·185 грам. Мод $3\frac{1}{2}$ и 4.

12. Лице. Бан седи као под бр. 1; круна му је као под бр. 4. Од престола виде се само низови од тачака. Натпис почиње десно горе: **STΕΡΠ – Π·ΒΛΩ**

Врх мача улази међу краке писмена Π у банова имена.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. Натпис почиње десно горе: **SBLΑ – SIRΑGVSI** 2 ком. Теж. 1·25, 1·355 грам. Мод. 4.

13. Лице. Бан седи као под бр. 1. круна као под бр. 4. но испод трију тачака на левој страни круне, има мала тачка. Престол као под бр. 8 Натпис почиње десно горе: **STΕΡΠ – Π·ΒΔΩ**.

Врх мача улази међу краке писмена Π у банова имена.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. Натпис почиње десно горе: **SBLΑSI – VSRΑGS** 4 ком. Теж. 1·081, 1·34, 1·35, 1·38 грам. Мод. 4 и једва 4.

14. Лице. Исто као под бр. 13.

Наличје. Исто као под бр. 13. Натпис почиње десно горе: **SBLΑSI – VSRΑGVSI** 3 ком. Теж. 1·182, 1·332, 1·381 грам. Мод. 4.

15. Лице. Исто као под бр. 13.

Наличје. Исто као под бр. 13.

Натпис почиње десно горе: **SBLΑSI – VSRΑGVSI** 1 ком. Теж. 1·601 грам. Мод. једва 4. — в. бр. 8 таб. VI.

16. Лице. Исто као под бр. 13.

Наличје. Исто као под бр. 13.

Натпис почиње горе десно: **SBLΑSI – VSRΑVSII** 2 ком. Теж. 1·151, 1·25 грам. Мод. једва 4 и 4.

17. Лице. Исто као под бр. 12.

Наличје. Исто као под бр. 9.

Натпис почиње десно горе: **SBLΑSIV – SRΑGVSI** Доњи кружни на штаци додирује писмо V од имена светитељевог — 2 ком. Теж. 1·10, 1·335 грам. Мод. 4.

18. Лице. Исто као под бр. 17.

Наличје. Исто као под бр. 17. но доњи кружић на штаци стоји између писмена I и V од имена светитељевог. 1 ком. Теж. 1·43 грам. Мод. 4.

19. *Лице.* Исто као под бр. 12.

Наличје. Исто као под бр. 9.

Натпис почиње десно горе: SBLѢSV – SRѢGVSI 1 ком. Теж. 1·435 грам. Мод. 4.

20. *Лице.* Исто као под бр. 12.

Наличје. Исто као под бр. 9.

Натпис почиње десно горе: SBLѢSIV – SRѢGVSI

Доњи кружић на штаци стоји између писмена I и V.
1 ком. Теж. 1·375 грам. Мод. 4.

21. *Лице.* Бан седи као под бр. 1. Круна му је висока и има увијен обод као она под бр. 4. Престол као под бр. 8. но нема трију тачака у троугао сложених, с цоља. Натпис почиње лево доле: + ВЛѢ ВС – INSTѢРЛѢ

Крснице мача раздвајају + од натписа, а писмо Ѣ од имена бандовог, легло је другим краком својим на низ тачака од престола.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. Натпис почиње десно горе: SBLѢSI – VSѢGVSI 2 ком. Теж. 1·232, 1·33 грам. Мод. 4.

22. *Лице.* Исто као под бр. 21.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На штаци има три кружића од којих је један вишег руке, а два су испод ње. Од ових је један од прилике на средини доњег дела штаке, а други нешто изнад краја. На самом крају штаке има велика тачка и стоји до писмена V од имена светитељевог. Натпис почиње десно горе: SBLѢSIV – SRѢGVSI 14 ком. Теж. 1·23, 1·245, 1·25, 1·255, 1·28, 1·285, 1·286, 1·305, 1·34, 1·35, 1·39, 1·44, 1·46, 1·48 грам. Мод. 4.

23. *Лице.* Исто као под бр. 21.

Наличје. Исто као под бр. 18.

4 ком. Теж. 1·24, 1·285, 1·44, 1·445 грм. Мод. 4.

24. *Лице.* Исто као под бр. 21.

Наличје. Исто као под бр. 18. но нема трећег кружића на доњем крају штаке, која врхом својим удара у писме I светитељевог имена.

2 ком. Теж. 1·28, 1·37 грм. Мод. 4.

25. *Лице.* Исто као под бр. 21.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На штаци су три кружића; један више руке, други одмах испод ње, а трећи на средини доњег дела штаке, која на доњем крају има тачку. Натпис почиње горе десно: SBLΛSIV — SRΛGVSII 1 ком. Теж. 1·201 грм. Мод. 4.

26. *Лице.* Исто као под бр. 21.

Наличје. Светитељ као под бр. 1. На штаци има три кружића; један више руке, други одоздо, на средини доњег дела штаке, а трећи на доњем крају штаке. Натпис почиње десно горе: ΣΒΛΛSIV — ΣΛΛGVSII *) — 4 ком. Теж. 1·245, 1·335, 1·390, 1·43 грм. Мод. 4.

Новци су ти у главном добро очувани. Што је на њима нечитког у натписа и нејасног у ликова, није од многог прелажења из руке у руку, но од нетачног кова. За неке као да је калуп био одвећ плитко резан или је недовољан био удар ковачев. Округлином свога обода, подударају се ови новци са осталим босанским и српским, својега доба.

Има 38 комада разнога реза и распореда у натпису, који су врло лоше кованы. Од натписа се често виде само поједина писмена, а од лица само поједини делови. У једних је једна, а у других су обе стране храпаве.

Тежине су им ове: 0·995 (бушен); 1·025; 1·03; 1·04;

---

*) Дубровник се је у току времена писао: Lausium, Rausium, Ragusium Ragusia, Rhacusa.

1·07; 1·08; 1·085; 1·095; 1·105; 1·12; 1·12; 1·135;
 1·135 (бушэн); 1·14; 1·45; 1·155; 1·16; 1·175 (крњ); 1·2;
 1·205; 1·21; 1·21; 1·215; 1·22; 1·235; 1·24; 1·24; 1·26;
 1·26; 1·29; 1·295; 1·325; 1·345; 1·35; 1·355; 1·37; 1·425;
 1·475.

Најлајши је новац онај који је наведен под бројем 9. и који тежи 0·87 грам; а најтежи онај под бр. 15., имајући 1·601 грам.

Ови су новци јамачно сви у једно време кованы. Разлика у распореду натписа и у цртама ликова на њима, долази од начина, како су новци у средњем веку израђивани. Златари су резали калупе, а и ковали новце. Справе за ковање биле су просте; калупи су се ударцима лако тушили, а ковање ишло је споро. С тога је за један и исти новац грађено више калупа. Градили су их пак разни златари. При већем броју калупа одмах се је искварени могао да замени здравим, а могло је и вишэ руку у једно време ковати.

Године 1365. мало веће дубровачко допушта златару Радоју да за бана босанског Твртка I. гради више гвоздених справа за ковање новца¹⁾). А у правилима за ковање новца, која се налазе у зборнику права вароши Бече, од год. 1450., наређује се: да чувар гвоздених калупа даје ковачима ваљане калупе, како би новци добро испали, и да вальд да има у припремности дванаест нових калупа, да неби мајстори морали дангубити.²⁾

М. Валтровић.

¹⁾. в. Љубића Opis. Uvod. стр. XXIII.

²⁾. Numismat. Zeitschrift. 1881. стр. 230.